

GUSTAF HELLSTRÖM- SÄLLSKAPET

TEMA: Gustaf Hellström som dramatiker

Medlemsblad nr 12. Årgång 7
Våren 2007

ISSN 1653-0268

Innehåll

Information	2
Ordföranden har ordet (Sverker Oredsson)	3
Ivo Holmqvist om Gustaf Hellström och Amerika	4
Pamuk, Hellström och armenierna (Ivo Holmqvist)	7
Gustaf Hellströms succé som dramatiker (Lennart Leopold)	7
Utdrag ur ett par recensioner av <i>Han träffas inte här</i> (1947)	10
Ett vädjande lyssnarbrev	12
Utdrag ur ett par recensioner av <i>Ung man gör visit</i> (1950)	13
Galen eller geni. Om Erland i <i>Ung man gör visit</i> (Lennart Leopold)	15
Styrelsens årsberättelse	22
Hellström-Nytt	23

Om detta nummer av medlemsbladet

Man tänker väl knappast på Gustaf Hellström som dramatiker, men mot slutet av sitt liv gjorde han faktiskt succé på teatern med två komedier. I detta nummer presenteras innehåll, uppsättningar och mottagande – till stor del med hjälp av samtida material. Upprinnelsen var att Hans Holmberg hittade ett teaterprogram från 1948 i *Kristianstadsbladets* arkiv och generöst delade med sig av fyndet till undertecknad, med uppmaningen att göra något kring Hellströms dramatik. Härmed är det gjort. Mycket nöje!

Information

Årsmötet söndagen den 22 april

Observera att årsmötet *inte* hålls i mars, som tyvärr felaktigt angavs i förra medlemsbladet. Datumet ska vara **söndagen den 22 april**, 16.00, i Gustaf Hellström-rummet på Kristianstads stadsbibliotek. Efter årsmötesförhandlingarna talar undertecknad, Lennart Leopold, med utgångspunkt i Hellströms bägge komedier. Ämnet är ”Familjen som sprängdes. Funderingar kring ett återkommande tema hos Gustaf Hellström”. Alla intresserade är hjärtligt välkomna!

Höstmötet 2007

Höstmötet ordnas söndagen den 14 oktober, 16.00, i Gustaf Hellström-rummet. Sverker Oredsson talar då om ”Liberalen Gustaf Hellström”.

Gustaf Hellström-sällskapets hemsida

Adressen till Sällskapets hemsida är www.gustafhellstrom.se.

Red.

Ordföranden har ordet

Ursprunget till vårt sällskap är en sammankomst om Gustaf Hellström som hölls på Kristianstads stadsbibliotek 1999 och som resulterade i en skrift. Sedan har ganska många medlemsblad från Gustaf Hellström-sällskapet kommit ut med texter av och om vår författare. Vi har också kunnat glädja oss åt att en mycket värdefull biografi utkommit, *Att vidga sitt synfält – Gustaf Hellström. Författare och utrikeskorrespondent*, 2003. Författaren är Ingemar Hermansson, och sällskapet hann göra honom till hedersledamot innan han avled.

Det är naturligt att sällskapet har sitt säte i Kristianstad, samtidigt som vi inte får glömma att Gustaf Hellström var av nationell betydelse och en stor internationalist, och han verkade i en tid då den ideologiska kampen i världen var särskilt hård.

Av stort värde är att Lennart Leopold på Kristianstads högskola ägnar mycket av sin forskning åt Gustaf Hellström och att han också kan uppmuntra studerande på olika nivåer att gripa sig an med Hellströms tid och hans person. På årsmötet den 22 april får vi ta del av forskningsresultat från Lennart.

En spännande tanke med Lennart Leopold som upphovsman är att vi inom sällskapet bör utge en bok om Gustaf Hellström. I och med att Ingemar Hermanssons bok existerar är inte det biografiska det viktigaste, utan boken kan bestå av olika aspekter på Hellströms författarskap och gärning.

Inom styrelsen finns en entusiasm för tanken, och det verkar bli möjligt att också rekrytera entusiastiska författare. Problemet skulle kunna vara ekonomin för projektet, men just nu verkar också det problemet vara överkomligt.

Det innebär att mycket tyder på att en planerad bok om Gustaf Hellström blir en särskilt stor uppgift för sällskapet under de närmaste två åren. Det känns stimulerande.

Välkomna till årsmötet!

Sverker Oredsson

Ordförande i Gustaf Hellström-sällskapet

Ivo Holmqvist om Gustaf Hellström och Amerika

På höstmötet talade Ivo Holmqvist, professor i Gent, kring texter som Hellström skrev om Amerika, och det spännande ämnet hade lockat ett trettiotal åhörare till Gustaf Hellström-rummet. Den som varit flitigast vad gäller detta ämne är Gunnar Eidevall, påpekade Ivo Holmqvist, som inför föredraget särskilt hade tittat på sådana texter ur *Dagens Nyheter* vilka inte har tryckts om på annat håll.

Det USA som Hellström kom till var fortfarande i efterdyningarna av den ekonomiska grundartiden med dess hänsynslösa trustväsende, påminde Holmqvist inledningsvis. Därtill hade ju president Wilson lett landet in i första världskriget, med allt som detta förde med sig. Men Amerika stod vid denna tid för framtids hopp och Hellström hade gift sig med en amerikanska, som han mött i Paris. Det var för att återförenas med henne som han mot slutet av kriget sökte sig till New York. Äktenskapet blev knappast lyckligt. Det krisade länge men tycks ha upplösts officiellt först 1926.

På Hellströms tid var det vanligt att tala om nationella karaktärsdrag. Det fanns till och med "specialister" på sådant, exempelvis Gustav Sundbärg som ju hade skrivit om "det svenska folklynnet". Även Gustaf Hellström, som varit bosatt och verksam i flera olika länder och naturligtvis hade mött representanter från ännu fler, kom så småningom att uppfattas som något av en kännare inom folkpsykologin. Det var därför roande att på mötet höra Holmqvists referat av ett tillfälle då Hellström effektivt blev satt på plats. Episoden inleder en minnesartikel som Hellström skrev om sin tid i *Dagens Nyheter*.

Det var en nyårsnatt hemma hos en svensk skådespelerska i New York. Efter midnattssupén hade Hellström förankrat sig i en länsstol framför brasan med en "viskygrogg i knät". Mitt emot satt en äldre distingerad herre, som Hellström just då inte kunde placera. Samtalet gled in på amerikanens psykologi. Den äldre mannen var tydligt intresserad, och Hellström som varit i landet mindre än ett år "var full av visdom på gebitet". Mannen lyssnade och suckade: Ja här sitter vi och resonerar som om det verkligen fanns en typisk amerikan. Själv är jag född i landet men har aldrig lyckats träffa honom: "En sådan närmare kännedom om honom och hans mentalitet skulle onekligen vara till stor nytta för mig för närvarande. Jag råkar nämligen vara Förenta staternas utrikesminister" (*Personligt*, s. 69).

Ivo Holmqvists fyndiga reflektion var att Gustaf Hellström och den unge Stellan Petreus – "mannen utan humor" – verkligen inte är samma person. Själv har Hellström både humor och självironi, men samtidigt är han en tämligen allvarsam herre som exempelvis moraliserar i sin litteraturkritik.

När Hellström skrev i *Dagens Nyheter* fick han 15 öre raden, så naturligtvis skrev han långt. Han skrev också väldigt många artiklar, med tanke på att han samtidigt verkade som skönlitterär författare. Enligt Jolo skrev Hellström cirka 950 artiklar under sin långa livsgärning. (Den som vill ha en fullständig förteckning över dessa ska gå till Bengt Tomsons avhandling!)

Tidigt sommaren 1918 skriver Hellström i *Dagens Nyheter* sex artiklar om sin överfart och ankomst till det nya landet. Han reser som ende civilist på ett amerikanskt krigstransportfartyg som i konvoj återvänder till Amerika. Han beskriver bland annat den amerikanska effektiviteten i utskeppningshamnen i Frankrike. Ankomsten till New York sker i snöstorm och det blir ett dröjsmål ombord, men till skillnad mot den vanlige immigranten kan Hellström sedan utan vidare formaliteter landstiga på amerikansk mark. Allt detta skildras på ett effektivt men samtidigt målande och poetiskt språk – det är som om August Strindberg hade gått samman med Harry Martinson, menade Holmqvist.

Hellström kom under perioden september 1918 till mars 1919 att skriva en serie artiklar om Wilsons utrikespolitik, av vilka en del togs med i boken *Förenta staterna och världsfreden* (1919). Till en början är han oerhört uppskattande och saknar distans, så det nästan blir som en helgonbeskrivning. Hellström hade också själv fått tillfälle att intervjuva presidenten i Vita husets gula rum. Däremot är Hellström inte lika imponerad av New York. Bortsett från skyskraporna kan staden inte mäta sig med London, finner han.

Hellströms tidiga bild av Amerika, så som den speglas i hans tidiga *DN*-artiklar är ovanligt positiv jämfört med flertalet föregångare bland skandinaviska författare. Hellström kan knappast ha varit omedveten om detta. Ivo Holmqvist som ju är professor i skandinavisk litteratur diskuterade nu kort vilka det var som hade skapat den då gängse skandinaviska amerikabilden.

Tidigt ute var den unge Knut Hamsun, som i en bok hävdade att Amerika saknade andligt liv. Hamsun blev ju rent av anti-anglosaxisk. Även den unge Per Hallström kom att hata Amerika. Fascination parad med skepsis läser man in i Henning Bergers skildringar (noveller och romaner). Berger (som för övrigt var Gustaf Hellströms nära vän) hade arbetat flera år som underbetald kontorist i Chicago och utnyttjar miljöerna därifrån i flera böcker. Slutligen nämndes dansken Johannes V. Jensen, som ger en mer positiv bild av Amerika i noveller och ett par romaner. Känd är också hans dikt ”På Memphis station”.

Hellström är alltså till en början ovanligt positiv till Amerika, men som Holmqvist konstaterade vänder han nu ”på ett halvår”. Redan i maj 1919 skriver han kritiskt om USA:s nya och skärpta politik mot invandrarna. Han blir allt mer

skeptisk, inte minst till den amerikanska kvinnan, vilket kan ha med hans eget äktenskap att göra. Amerikanen låter sig styras av kvinnan, anser han. Också president Wilson får allt hårdare kritik för sitt svaga agerande i fredsförhandlingarna och därefter. Det man inte visste då, påpekade Holmqvist, var att Wilson förändrades av starka mediciner mot slutet av sitt liv och att hans hustru och sekreterare i hemlighet styrde mycket av hans verksamhet.

Hellströms kritiska syn på det amerikanska samhället kom att präglade slutversionen av boken *Ett rekommendationsbrev*. Det är ingen bra roman, menade Holmqvist. Den är inte genomplanerad. Skarvarna märks och det gnisslar. Det finns visserligen en huvudperson, Bengt Blanck, men denne är påfallande ofta frånvarande, eftersom Hellström har så mycket annat på hjärtat.

Via karakteristiken av Hellströms amerikabok kom Holmqvist nu in på en helt annan aspekt, nämligen Hellströms egen syn på amerikansk litteratur. I *Dagens Nyheter* kom han att recensera en hel del anglosaxisk litteratur genom åren. Redan 1922 skriver han några artiklar om ny amerikansk dramatik, bland annat om Eugene O'Neill, vars dramer *Emperor Jones* och *Anna Christie* han själv har sett på plats i New York.

Men det är framför allt under trettio- och fyrtiotalen som Hellström verkar bli en portalfigur som introduktör, liksom Artur Lundkvist och Thorsten Jonsson. Holmqvist menade att Hellström dessutom påverkades i sitt eget författarskap av denna rikliga läsning av modern amerikansk litteratur. Ett konkret exempel är att Stellan Petreus hustrus död genom drunkning i den sista romanen verkar vara inspirerad av Theodore Dreisers roman *An American Tragedy*.

Ivo Holmqvist hade blivit så intresserad av Hellströms litteraturkritik att han lovade att återkomma till ämnet vid ett senare tillfälle, något som vi naturligtvis ser fram emot med stort intresse.

Föredraget refererades av Lennart Leopold

Pamuk, Hellström och armenierna

Nobelpristagaren Orhan Pamuk och Hellström har det gemensamt att bägge har skrivit om armenierna. Under rubriken "Inget nytt under solen" skrev professor Ivo Holmqvist om Hellströms bok *Ett rekommendationsbrev* på *Sydsvenskans* kultursida den 23 oktober 2006:

“Nu eller aldrig! Amerika för amerikanerna eller Amerika terroriserat av utlänningar.” Så slutar Gustaf Hellströms “Ett rekommendationsbrev”, skriven 1920 då han var en desillusionerad DN-korrespondent i New York och Woodstock. Där umgicks han med den legendariske *muckrakern* John Reed, han med den ryska revolutionens tio dagar som skakade världen. Hellströms satiriska slängar mot storfinansen och industripamparna, korrumperade politiker och en egenkär president ger läsaren en märklig aha-upplevelse, liksom främlingsfientligheten och de anarkistiska självmordsbombarna. I ett kapitel sätter en cynisk gruvägare (gift med en karriärlysten skånska från Knislinge) igång en storstilad hjälp till ett lidande folk långt bortom USA: “Mer än en miljon har redan mördats. Över en och en halv miljon har redan deporterats. Det finns en halv miljon föräldralösa barn därnere...” Reportern Gustaf Hellström har bevarat sin aktualitet: dessa svarta sidor om turkarnas folkmord på armenierna är skrivna åttio år före Orhan Pamuk...

Ivo Holmqvist

Gustaf Hellströms succé som dramatiker

Lördagen den 3 april 1948 spelades Gustaf Hellströms komedi *Han träffas inte här* på Kristianstads teater. Det var originalensemblen från Blancheteatern i Stockholm som nu i Riksteaterns regi turnerade med Hellströms förstlingspjäs. Förväntningarna var stora, vilket framgår av programbladets översvallande presentation, vilken återges i sin helhet här nedan:

En av de största succéer Blanche-teatern haft – oavsett Kar de Mumma-revyerna förstås – har varit Gustaf Hellströms komedi ”Han träffas inte här”. Pjäsen har gått för fulla hus under praktiskt taget hela den dramatiska säsongen, därpå har den givits i Finland med enorm framgång, och nu kommer den på riksteaterturné med samma rollbesättning som på Blanche. Det kanske kan ha sitt intresse att läsa något av vad huvudstadspressen skrev vid urpremiären på detta vår framstående Akademi-ledamots första verk för scenen. Morgon-Tidningens Helge Åkerhielm säger t. ex.: ”Överallt finner man spirituella och tillspetsade repliker med Hellströms tunga och djupa livs-

visdom bakom, stämningen är på en gång intensivt levande och iakttagen av en klar och kylig blick”. Martin Strömberg i Stockholms-Tidningen konstaterar: ”Det var en intressant pjäs. I otaliga stycken har den äktenskapliga otroheten ventilerats, men mera sällan har man starkare än igår kväll haft en känsla av att det som tilldrog sig på scenen ägde en lika omedelbar tillämpning i livet utanför teaterns väggar. Gustaf Hellström har med ett direkt och tveklöst grepp skurit ut ett stycke ångande varmt kött ur samhällskroppen, lagt fram det på disken och diskret påpekat, att vi alla mer eller mindre har del i dess struktur och blod.”

Det är en synnerligen förnämlig ensemble som här kommer att framföra Hellströms mästerverk. Ernst Eklund spelar den manliga huvudrollen, arkitekten som begår äktenskapsbrott, och rollen har varit en av hans största framgångar på scenen under många år. Hans hustru spelas av Esther Roeck Hansen som ju också ytterst sällan haft tillfälle att visa sig utanför Stockholm. Arkitektens älskarinna är Guje Lagerwall, och de övriga rollerna har Lisskulla Jobs, Stina Hedberg, Nils Eklund och Ella Wikström. Ernst Eklund står själv för regi och Harald Garmland är dekoratör.

För publiken ute i landet är säkerligen också konstellationen Ernst Eklund – Esther Roeck Hansen fullkomligt ny, men vad de lyckats åstadkomma av denna pjäs är utomordentligt. Eklund spelar arkitekten så att det var ”en ren fröjd att bevittna det”, ansåg Sten Selander i Svenska Dagbladet, och Agne Beijer i Göteborgs Handelstidning höll med om ”att säga repliker är en konst som Ernst Eklund kan som få”. ”Fru Wahrman var en idealroll för Esther Roeck Hansen”, fortsätter han, ”hon har stil inte bara i yttre mening, hon är ett stycke av en personlighet”.

Ja, det är verkligen roligt att en del städer ute i landet får se denna så omtalade pjäs. Vilken f. ö. just hemkommit från en lyckosam turné genom Finland.

Visst anar man en viss lokalpatriotisk stolthet redan i ovanstående, och i programbladets presentation av författaren blommar den ut ytterligare:

Gustaf Hellström, aftonens succesförfattare, är, som bekant, född i Kristianstad den 28 augusti 1882. Han har en lång rad av arbeten bakom sig, av vilka hans år 1927 publicerade roman Snörmakare Lekholm får en idé, spelade i Kristianstadsmiljö. Det är givetvis en glädje för Gustaf Hellströms födelsestad, att hans första dramatiska arbete nu kommer att uppföras även här.

Om nu programbladets anonyma författare var synnerligen entusiastisk, så kan man i ärlighetens namn inte säga detsamma om recensenten i *Nyaste Kristianstadsbladet*. Det var signaturen Ch. O. som skrev under rubriken ”Han träffas inte här i Kristianstad”. Visserligen talas det lojalt om ”en fulltalig och

jublade salong”, men skribenten ger ändå omdömet att Hellströms komedi kanske är ”mer kvick konversation än egentligt skådespel”. Det händer inte mycket och personerna sägs vara ungefär likadana när det hela slutar som när det började ett par timmar tidigare. Typiskt nog, finner skribenten, så besvaras till sist inte ens frågan om arkitekten kommer att stanna hos sin hustru eller om han går till älskarinnan. Av skådespelarna framhålls särskilt den unge Nils Eklund, som spelade sonen i familjen, eftersom hans roll ”troligen är den svåraste att få något ur”.

Av alla recensioner av pjäsen som undertecknad kunnat läsa är denna den avgjort minst positiva. Publikens entusiasm redovisas visserligen, men recensenten tycks stå vid sidan av och betrakta även publiken utifrån – som deltoge också den i skådespelet! Så här avslutas det hela:

Publiken var hela kvällen märkbart road och med på noterna. Det applåderades friskt både inför öppen ridå och efter aktsluten, och tydligt uppskattade man tillfället att få se Gustaf Hellströms första pjäs också i författarens födelsestad.

Den kvinnliga sakkunskapen i salongen försäkrade enstämmt att Guje Lagerwalls blus i andra akten var någonting alldeles särskilt. Kjolarna hade den modärna längden.

Men premiärpressen i oktober året före var alltså övervägande positiv och publiken fyllde Blanche-teaterns salong kväll efter kväll, något som också förutspåddes i recensionerna. I *Stockholms-Tidningen* skrev Martin Strömberg: ”Författaren bockade en gång och publiken var beredd att bocka tre, om inte ridån hade gått ned. Ernst Eklund kommer förmodligen att kunna träffas på Blancheteatern till årets slut. Och varför inte längre?”

Ivar Harrie skriver om ”ovationer”, och till sist ”tvangs också författaren fram på scenen. Han hade rampfeber, men såg lycklig ut. Det hade han rätt till.”

På Kungliga Biblioteket finns några saker som Hellström har sparat från premiärveckan, bland annat följande brev:

”Varmt tack för vackra blommor till premiären och den härliga drycken efteråt! Det är underbart att få spela denna pjäs för fulla hus och lyhörd publik! – Hälsningar till Eder och Eder fru från tillgivna
Esther Roeck Hansen”

Bland papperen hittar man också ett lyckönskningstelegram till ”Teaterförfattaren Gustaf Hellström” från brodern Malte med familj.

Lennart Leopold

Stellan Petreus på Blanche

På Blancheteatern i går kväll fick man bevittna följande.

1: Landets mest utpräglade roman-specialist slår igenom med sin första pjäs, skriven i hans sextifemte levnads-år.

2: Svensk urpremiär går hem på konversation i högkultur, uttryckande obanal problemdebatt och genomtänkt livsfilosofi.

3: Regissör som också är huvudaktör finner precis författarens våglängd genom att otvunget spela ut sin egen personliga stil.

Ingen lär vilja förneka att just denna treklang är sällsynt, för att inte säga unik. Regissören var alltså Ernst Eklund, författaren var Gustaf Hellström, och komedin i tre akter hette ”Han träffas inte här”. Den arbetar helt med den psykologiserande borgerliga dramens hävdvunna teknik, väjer inte för stilgrepp direkt från den brysselmattskomedi Strindberg hånade och Gustaf Fredriksson triumferade i för sjuttio år sen – ”Ni ä r hans älskarinna!” får man höra Esther Roeck Hansen väsa tre gånger i rad.

Och motivet är skenbart ett triangel-drama av mycket konventionellt snitt: mannen med de grå tinningarnas charm – han är byggmästare, liksom Solness, det yrket tycker sig diktens konstruktörer känna igen! – lyss till en ungdoms lockrop om ny vår, livsfarliga för hans äktenskap, som förslitits just genom att det från början var ett upproriskt mariage d’amour; den nästan övergivna får en bundsförvant i sonen, tonåring med faderskomplex; mannen återvänder, i resignerad insikt om att våren inte längre kan bli hans årstid. Men det är i n t e detta pjäsen handlar om.

Poängen är

att Per Wahrman inte alls är någon byggmästar Solness, han har inte ”skranten samvittighet” gentemot det förflutna, han är inte av rädsla angelägen att få hanka med i ungdomens anstormande. Tvärtom, han är en vis man som har extraherat generös levnads-konst ur vad han upplevt av kärlek och litteratur och politik och affärer, i nu nämnd ordning – Gustaf Hellström har t.o.m. lånat honom ett par av sina egna väsentliga, tidigare protokollförda erfarenheter, minnet av hur det känns att dö och vallfärden hem till familjegravarna. Per Wahrman föreställer den o-hjälplige civilisten och humanisten som i konflikterna ser materialet till liberala kompromisser och blir den evigtneutrale därför att fred är hans första livsbetingelse.

Mot honom står fanatismen i två uppenbarelser – sonen, som finner faderns oklanderliga och oundvikliga förstående liberalism var[a] det out-härdligaste tyranniet, och hustrun, officersdottern av fattigadel, som spelar ut mot honom sin ”singleness of mind”. Sin enspåriga beslutsamhet, sin passionerade ägorättssofistik, sin trosviss-het enligt kärleksortodoxins dogmer att hans vettighet måste betyda invärtes splittring och känslokyla. Kort sagt, i få ord: Per Wahrman kunde också hetat Stellan Petreus, pjäsen på Blanche är den föregripna dramatiska epilogen till det svenska 1900-talets stora bildningsroman, skriven av Gustaf Hellström och inte färdig än.

[---]

Ur Ivar Harries recension av *Han träffas inte här* i *Expressen* lördagen den 25 oktober 1947

Gustaf Hellström-premiär på BLANCHETEatern

[---]

Blancheteaterns föreställning höll i stort sett stilen från första scenen till den sista. Den rätta tonen av bildad högre-medelklass anslogs redan i Harald Garmlands dekorationer och genomfördes sedan med berömvärd konsekvens av Ernst Eklunds regi; hans säkra och förfarna hand røjde sig inte minst i ett samspel, som kom det att te sig nästan otrevligt att de flesta medverkande inte hörde till teaterns ordinarie ensemble.

Ekelund spelade också den vanliga huvudrollen. Överdrivet eldig var ju inte hans ingenjör Wahrman. Men denne skulle ju också vara några och sextio och bör alltså ha lekt av sig den värsta ungdomsyran; och själva nyckeln till händelserna ligger dessutom i att hans svala älskvärdhet är uttryck för en viss likgiltighet för andra, en oförmåga att älska helhjärtat och utan förbehåll. Samtidigt fick han oss att tro att hans ingenjör var en betydande man, vars behärskade överlägsenhet hade täckning i dolda reserver; och hur många skådespelare här i landet kan egentligen säga en replik lika kultiverat naturligt och fint avvägt som han? De är sannerligen lätt räknade.

I Esther Roeck Hansen som fru Wahrman hade han en utomordentlig motspelerska. Hon har nu nått en artistisk mognad, som knappast någonsin framstått lika tydligt som denna kväll; varje tonfall och varje gest verkade lika självklart övertygande. Hennes och Eklunds långa dialoger var en ren fröjd att bevittna; här fanns en osökt stilkänsla och en mjuk rörlighet av samma slag som den man minns från allvarliga familjekomedier på engelska scener.

Den enda som bröt sig väl mycket ut ur ramen var Agneta Prytz som den unga arkitekten, den nya kvinnan i ingenjör Wahrmans liv.¹ Hennes yttre gav det rätta intrycket av "jolie laide", och hållningen stämde väl överens med karaktären av ung, attraktiv yrkeskvinna. Men hennes replikföring hade något på en gång entonigt och anspänt teatraliskt, som inte passade rollen och skar sig mot den balanserade naturligheten i de övrigas spelstil. Som Wahrmans frånskilda fru nummer ett visade Anna Lisa Baude, att hon kan spela komedi lika bra som revy. Hennes trinda, beskäftiga vimsighet, som kom de många kloka saker hon sade att verka tillkomna i misshugg, var en lustspelsprestation som med all rätt belönades med upprepade applåder för öppen ridå. Och som sonen Wahrman bevisade den unge Nils Eklund, att han gått mycket framåt sedan man såg honom första gången för något år sedan. Lite besvär med sina repliker hade han nog alltjämt; men på det hela taget var hans trotsiga pojke i revoltåren riktigt bra. I en biroll såg man slutligen Lisskulla Jobs.

Publikframgången var otvetydig och inropningarna många. Och om författaren eventuellt anfäktats av någon debutnervositet, kan han efter premiären känna sig fullkomligt lugn.

Ur Sten Selanders recension av *Han träffas inte här* i *Svenska Dagbladet* lördagen den 25 oktober 1947

---

¹ Senare tycks Agneta Prytz ha ersatts av Guje Lagerwall. Se ovan s. 8 och 9.

Ett vädjande lyssnarbrev

Att Radioteaterns utsändning av äktenskapsdramat *Han träffas inte här* engagerade lyssnarna och till och med kunde vålla split bland makar, på grund av det öppna slutet, framgår av följande brev, som återfinns bland Hellströms efterlämnade papper på Kungliga Biblioteket i Stockholm. Om Hellström löste tvisten går väl knappast att fastställa, men det i brevet nämnda svarskortet ligger i alla fall kvar i arkivet!

Författaren

Herr Gustaf Hellström,

Radiotjänst,

Stockholm.

Härmed tillåta vi oss att vädja till Eder om ett avgörande ord i en häftig dispyt som uppstått i anledning av Eder utmärkta och tankeväckande radiopjäsa "Han träffas icke här". – Enligt ena partens uppfattning slutar pjäsen med makans beslut att acceptera makens anbud i sista akten om en gemensam ålderdom, medan den andra parten uppfattar slutet så, att det är sonen som blir den segrande och därmed i ungdomlig egoism omintetgör moderns böjelse för försoning. – Dispyten har fortgått i etapper under alla juldagarna utan att någon velat uppgiva sin ståndpunkt. Och då den slutligen antagit en allt hetsigare karaktär ha vi ansett oss böra tillgripa den enda säkra utvägen, nämligen att tillskriva författaren själv med begäran om ett avgörande ord.

För att emellertid besvara i minsta möjliga mån tillåta vi oss medsända ett svarskort, varpå de uppställda frågorna vänligen torde besvaras med ett ja eller nej. För ytterligare argumentering vore vi ju givetvis ändå mycket tacksamma.

*I hopp om ett förlösande svar
tecknar med utmärkt högaktning och tack för en
intressant radiokväll*

Dagmar Palmqvist

Ängholmen, Sjökullen. Långedrag d. 2/1 1949.

Hellströms komedi nr 2

Stockholm i febr.

Gustaf Hellströms nya komedi, "Ung man gör visit", rör sig inom samma miljö som debutdramat "Han träffas inte här": bildad, belevad, välsituerad borgerlighet. Det myckna men långt ifrån tunga problemdebatterandet finns i båda verken och får väl tas som ett av bevisen på att Ibsentraditionen är levande i svensk dramatik.

De problem som tas upp och synas i sömmarna koncentrerar sig kring dramats huvudkonflikt: Den ovanliges, den avvikandes förhållande till omvärlden. Den unge mannen i stycket har, bland annat genom sin häftighet, kommit på kant med sina adoptivföräldrar, som intrigerar in honom på ett sinnessjukhus. Då pjäsen börjar har han sluppit ut däriifrån och söker upp en familj i Stockholm som en gång visat honom vänlighet och som nu tar hand om honom. Hans nya fosterföräldrar har mistat en son som har rymt till främlingslegionen och sedan inte låtit höra av sig, och de får nu en ersättning i den unge mannen och söker mot honom gottgöra vad de brutit mot sonen. Hustrun känner först en intensiv, ja skräckslagen motvilja mot inkräktaren som påminner henne om hennes livs stora sorg. Det är dramats psykologiska höjdpunkt, då hennes kvinnlighet och moderskänsla tränger igenom skalet av motvilja och tar emot den nye son hon på detta sätt har fått.

Den sista akten, som inte blivit lika strikt uppbyggd som de två andra, visar pojken i den nya omgivningen. Hur omhuldad han än blir, har han svårt att finna sig till rätta där också. Han känner sig som en snyltgäst och upptäcker, att där liksom i hans första hem anses

människans första plikt vara att göra rätt för sig och skaffa sig en säker förankring i det rådande samhället. För honom själv är det viktigare att bli människa än yrkesman. Det är, som vi ser, samma kritik av det inrutade samhället som möter oss särskilt ofta hos unga amerikanska författare, t. ex. Saroyan.

Vad som i Hellströms fall kanske trubbar av kritiken är slutscenen, där den unge mannen upptäcker som blivande geni och alltså lätt kan inrangeras i samhället. Man kan ju säga, att det är den övernormales, inte den onormales, öde som tecknas, men faktum är, att pjäsen fånglar mindre då man fått reda på att han står över de flesta andra utomstående och inte behöver dela deras lott. Vilken ståndpunkt man än intager till debatten, rycks man ändå med av den, så som den här läggs fram med ett allvar som inte inkräktar på konversationens naturlighet.

[---]

Ur Lennart Josephsons recension av *Ung man gör visit* i *Sydsvenska Dagbladet* den 6 februari 1950

Gustaf Hellströms nya pjäs

[---]

Pjäsen är till sin konstruktion ett konversationsstycke och till sitt innehåll snarare en dramatisk situation än ett drama; urladdningen bekräftar uppläggningsen, konflikten blir snarare skjuten på framtiden än löst. Men den situation som utvecklas i de tre akterna är verkligen dramatisk bärig, atmosfären är pjäsen igenom konstnärligt levande och laddad, scenerna är skickligt balanserade och dialogen smidig, slagfärdig och i hög grad talbar. Människorna är övertygande framställda och fint kontrasterade, och framför allt är huvudrollen stark och intressant nog att dominera en teaterkväll. Ett övertygande och fängslande porträtt av en begåvad och sårig ungdom med plågsamt utvecklad misstänksamhet, med stora krav på världen och större krav på sig själv, komplicerad och rätlinjig, svårberäknlig och klar. Han är fint individualiserad och samtidigt typisk, har det konstärlligt sannas allmängiltighet. Och han övertygar om sin begåvning, det är inte det minst remarkabla. En god, intressant roll och en önskeroll för Sven Lindberg kan man säga. Man kan också säga att Lindberg är en önskeskådespelare för Gustaf Hellström. Han har länge varit en god aktör med en ofta frapperande personlig accent, och här övertygar han fullständigt om sin begåvning och sitt kunnande. Inlevelse och intensitet är två alltför ofta använda recensentord; här är de ovanligt väl på sin plats. Han känner och förstår rollfiguren, och han har kraft att forma honom, han fångslar oavbrutet intresset med sin koncentrerade och säkra aktion, sin känsliga och laddade replik och sin plastiska och mimiska uttrycksfullhet. Det är en fint detaljarbetad och säkert sammanhållen, levande rollgestalt, ett konstverk.

Han får också stöd av föreställningen som helhet, den har fått en i stort sett god hållning i Ernst Eklunds regi. Den roll som vid läsningen förefaller vanligast att ge övertygande hållning är den flicka av folket vars ord blir gnistan i krutdurken; och riktigt lyckas inte Ingrid Backlin fånga den rätta ton som kunde få scenen att slå med styrka – nu går den fram, men inte mer. I sin lilla scen i första akten är Esther Roeck Hansen farligt knuten; i andra akten lossnar det emellertid för henne, och hon har några goda ögonblick i samklang med föreställningen. Ernst Eklund gör den äldre mannen och gör det med både auktoritet och smidighet. Särskilt i den utmärkta första aktens dialogduell beundrar man hans säkerhet i typträffningen och replikansättningen och det fint nyanserade samspel som utvecklas. De två skådespelarna ger en fascinerande spänning åt denna duell mellan den hemlösa, hudlöst hetsiga ungdomen och den medelålders borgaren i sin tillkämpade, relativa trygghet bakom en rustning av konventioner och behärskning. En liten roll men viktig i sin sidobelysande karaktär är dottern i huset, ”som skriver på en roman”. Hon är representant för den ”hårdkokta” ungdomen med sin vilsna osäkerhet bakom snorkigheten, och Lillebil Kjellén lyckas tämligen väl träffa typen med dess allmänna vantrivsel och halvhjärtade flyktlust. Och Magnus Kessters gamle jurist är en god rollskiss.

Det blev en fängslande teaterkväll tack vare Sven Lindberg och den goda rollfigur Gustaf Hellström hade givit honom.

Ur signaturen S. B-l:s recension av *Ung man gör visit* i *Dagens Nyheter* den 4 februari 1950

Galen eller geni? Om Erland i *Ung man gör visit*

Följande presentation avser att belysa karaktären Erlands bakgrund och komplicerade personlighet, så som vi möter den i *Ung man gör visit*. Citaten ur dramats första akt är frikostiga för att ge läsaren en uppfattning om den effektiva dialogen. Avslutningsvis diskuteras kort i vad mån Gustaf Hellström har lagt in något av sig själv i Erland.

Komedin *Ung man gör visit* kan sägas föreligga i två versioner. Den publicerades 1949 med titeln *Ung man med portfölj*, och den versionen hade skickats ut till tidningarna som förhandsinformation inför premiären, men den version som gavs på Blancheteatern var bearbetad. Texten gavs därför ut igen, och titeln hade då ändrats till *Ung man gör visit*. Skillnaden är att Hellström hade lagt till ett tydligare och lyckligare slut. Det är den senare versionen som publiken fick se, och det är den som ligger till grund för det följande.

Det säger en del om Hellströms position på det litterära fältet vid denna tid att boken införlivades i Bonniers serie *Nutidsdramat*, som så långt innehöll dramer av Albert Camus (*Caligula*), Tennessee Williams (*Linje Lusta*), Axel Strindberg, Bertil Malmberg och Arthur Miller (*En handelsresandes död*).

I dramats öppningsscen möter vi Oskar, som varit kapten i flottan men som hoppat av det militära och numera är försäkringsdirektör. Telefonen ringer och i andra änden finns en Erland Sandberg, som umgåtts mycket i familjen en sommar för sex år sedan, då han var femton år. Nu ber han ”farbror Oskar” om att få komma upp för ett samtal. Familjen ska visserligen iväg på en tillställning, men en liten stund kan väl Erland få komma upp, säger Oskar till sist.

Oskar kommer inte alls ihåg Erland, men när han frågar sin hustru Anna börjar hon så småningom att erinra sig:

ANNA. (*in, visitklädd*). Låt mig tänka efter. Erland Sandberg. Erland ... Jag kommer ihåg en pojke som hette Erland. Men om han hette Sandberg minns jag inte. Det var en av de två somrarna vi bodde på västkusten. Han var ungefär jämnårig med Kerstin. De brukade bada och spela tennis tillsammans ... Vänta lite ... Var han inte systerson eller någonting i den vägen till Bertil Morén ? ...

OSKAR. Har ingen aning. Han kallade mig farbror i telefon.

ANNA. En blek och blyg och finnickig pojke.

OSKAR. (*skakar på huvudet*). Har inte den blekaste aning.

ANNA. Jo, nu har jag honom! Han hade förlorat sin mor på våren, stackars pojke. Hans far tog förlusten mycket hårt, vill jag minnas, och ville inte bo på sitt vanliga sommarställe det året. Det var därför Moréns tog hand om pojken.

OSKAR. Vad var hans far?

ANNA. Jag tror han var lektor i kristendom och filosofi eller något sådant.

OSKAR. Det är mycket möjligt. Inte vet jag.

ANNA. Du sa att han ringde?

OSKAR. Ja.

ANNA. Besynnerligt efter alla dessa år. Vad ville han?

OSKAR. Det vet jag inte. Han bad att få komma upp och tala med mig.

ANNA. Det var en snäll pojke, vill jag minnas. Artig och väluppfostrad. Han var visst mycket fäst vid sin mor. När ska han komma?

OSKAR. Nu medsamma. Han ringde från en kiosk alldeles i närheten.

Erland kommer in och presenteras i scenanvisningen som en ”ung man med portfölj”, vilket ju var dramats ursprungliga titel. Portföljens innehåll är viktigt!

Dialogen bekräftar nu Annas minnesbild, och familjen hade uppenbarligen gjort djupt intryck på pojken. Erland framstår som lite egen, och hans repliker innehåller dubbelheter och antydningar som skapar intresse hos publiken:

ERLAND. [...] Se, saken är den, som jag sa i telefon, att farbror Oskar var så snäll mot mig den sommarn.

OSKAR. Det har jag inte något särskilt minne av.

ERLAND. Jo, det var farbror Oskar. Det var den sista lyckliga sommaren i mitt liv, fastän jag var mycket ledsen då, därför att mamma hade dött bara några månader innan. Farbror och tant Anna och Kerstin, ni var så förfärligt snälla. De mår bra hoppas jag?

OSKAR. Ja, de mår bra.

ERLAND. Jag har aldrig glömt den sommaren. Den står för mig i ett förklarat ljus. Allt var så vackert. Och så var jag så känslig just då för allt som var vackert och för alla som var snälla mot mig. Jag så att säga uppskattade det alldeles särskilt mycket då.

För ”farbror Oskar” förblir Erlands ärende tämligen dunkelt, och i själva verket är det en ganska absurd dialog som utvecklas:

OSKAR. Ja, snälla du, i betraktande av att vi inte har så många minuter på oss, så får jag tyvärr be dig precisera syftet med ditt besök.

ERLAND (*ser sig än en gång om mot dörren*). Jag ville att farbror Oskar skulle tro på mig.

OSKAR. Jag förstår inte riktigt vad du menar. T r o p å d i g!

ERLAND. Just det!

OSKAR. Är det – allt?

ERLAND. Ja, det är det enda jag begär. Inte att farbror bara ska säga att ”visst tror jag på dig”, utan att farbror verkligen g ö r det. Jag menar: så att jag k ä n n e r det.

OSKAR. Men snälla du, det inser du väl att jag har lite svårt att lova en sådan sak med ens. Jag känner dig ju praktiskt taget inte det ringaste. Under sådana förhållanden är det väl lite mycket begärt att jag ska tro på dig med detsamma vi förnyar bekantskapen. Inser du inte det själv?

ERLAND. Jo. Men ibland hoppas man mot allt förnuft. Saken är den, ser farbror, att jag har det lite trassligt nu. Jag har till och med ett litet helvete. Och jag behöver någon som tror på mig.

OSKAR. Tror du inte på dig själv då?

ERLAND. Det gör jag. På sätt och vis. Innerst inne. Men ibland ...

OSKAR. Nå då så. Alla har vi väl stunder då vi tvivlar på oss själva.

ERLAND. Inte på samma sätt som jag.

OSKAR. Det tror vi alla, när vi tvivlar. Det hör till sjukdomen.

ERLAND. (*rycker till*). Vilken sjukdom menar farbror?

OSKAR. Tvivelsjukan. (*Efter en paus.*) Tror inte din pappa på dig?

ERLAND. Jag vill helst inte tala om pappa i det här sammanhanget.

OSKAR. Nå, då låter vi bli!

Erland längtar alltså efter att få bekräftelse på sitt eget värde, men Erlands far och styvmor har i stället fått honom intagen på ”Psykiatriskan” i Stockholm. Enligt vad Erland berättar för Oskar är bakgrunden den att han under värnplikten råkat ut för en motorcykelolycka och fått en allvarlig hjärnskakning. Efter utryckningen resonerade far och son tillsammans kring Erlands framtid. Själv ville Erland efter litterära förebilder gå på luffen ute på kontinenten ”för att finna sig själv”. Fadern uttryckte missnöje, och när dessutom styvmodern lade sig i diskussionen blev Erland arg och ”drämde till henne” – för hon hade ingenting med honom och hans framtid att göra, eller hur?

Som följd av detta uppträde tog fadern sonen till en doktor, och så småningom övertalades Erland att lägga in sig på hospitalet för närmare undersökning. Erland, som i pjäsen jagar upp sig allt mer, säger sig i efterhand ha förstått att han utsatts för en komplott. Den fundersamme Oskar börjar bli lite orolig:

OSKAR. Ta det lugnt! Sätt dig ner! Hetsa inte upp dig!

ERLAND. Men farbror måste väl förstå! När jag kom underfund med att det var en komplott, höll jag på att bli galen. Jag blev desperat och sattes in på en hård avdelning. Men allt det där vill jag inte tala om. Jag kom ut till sist. Pappa for hit och hämtade mig. Men jag vägrade blankt att följa med honom till Västerhamn. Jag sa honom att om han inte lämnade mig i fred,

skulle jag ställa till skandal. Jag sa honom att han inte hade någon som helst rätt över mig. Jag sa ...

OSKAR. Ta det nu lugnt! Sätt dig ner.

Efter utskrivningen blev de åter osams, berättar Erland för Oskar. Fadern reste hem, men Erland vägrade att följa med och fick hundra kronor i handen, i sista stund innan faderns tåg skulle gå. Han tog emot sedeln bara för att det inte skulle bli ett nytt uppträde på perrongen, säger han. Samtalet ter sig nu allt mer absurt. Den unge mannen tycks inte skilja mellan fantasi och verklighet och verkar ha fantiserat sig en alternativ och mer tilltalande bakgrund än den verkliga:

OSKAR (*efter en paus*). Detta är ju förfärligt. Det är mycket sorgligt. (*Ser på honom.*) När allt kommer omkring är han ju din far.

ERLAND (*reser sig igen*). Han är inte min far!

OSKAR. Du menar att du inte längre hyser några sonliga känslor för honom?

ERLAND. Han är inte min far. Jag vet inte bestämt vem som är min far. Men jag har mina misstankar.

OSKAR. Hur ska jag förstå det?

ERLAND. Pappa och mamma hade inga barn. Jag är bara deras adoptivson. Jag kom underfund med det så småningom. Sedan mamma var död. Människor är så vänliga med sådana upplysningar. Jag fick reda på vad hon hade dött av för sjukdom. Och så småningom tog jag reda på lite av vart och kom underfund med att hon aldrig hade kunnat få några barn.

OSKAR. Men det hindrar ju inte din pappa från att ha varit din riktiga far.

ERLAND. Jo, det gör det. Efter vad jag kan räkna ut, så är min riktiga mor pappas syster.

OSKAR. Vad kommer dig att misstänka det?

ERLAND. Å, en hel del saker.

OSKAR. Har du träffat henne?

ERLAND. Faster Lotten? Ja då, många gånger.

OSKAR. Också sen du misstänkte att hon var din mor?

ERLAND. Ja då.

OSKAR. Har hon aldrig låtit dig känna att hon är din mor?

ERLAND. Nej, aldrig. Farbror förstår: hon gifte sig med en prälle några år efter det jag föddes, och hennes man vet säkert inte om att hon hade haft barn innan. Präster gifter sig inte med kvinnor som har oäkta barn.

OSKAR (*efter en stund*). Och din far då?

ERLAND. Såvitt jag kan komma underfund med var han en mycket berömd man. Nästan världsberömd. Han var uppfinnare. Han tog livet av sig. Han var visst en mycket orolig människa. Det är väl från honom jag har fått oron i kroppen.

OSKAR. Vad kommer dig att tro att just han skulle vara din far?

ERLAND. En hel del saker.

OSKAR. Fick du ärva honom?

ERLAND. Nej, det fick jag inte. Det har jag för resten aldrig tänkt på.

OSKAR. Varför tror du att han är din far?

ERLAND. Han hette Erland, liksom jag.

OSKAR (*efter en lång paus*). Erland ... Du säger att han var uppfinnare och tog livet av sig?

ERLAND. Ja.

OSKAR. Det fanns en uppfinnare med det förnamnet. Han tog livet av sig. Om jag minns rätt dog han utfattig.

ERLAND (*efter en paus*). Farbror förstår hur besynnerligt det hela är. Det är som om ingenting var riktigt att hålla i. Man vet inte vad som är fantasi och vad som är verklighet. Och för resten vad är fantasi och vad är verklighet? Jag har funderat mycket på den saken. Det är så tilltrasslat det hela. Pappa och mamma är inte min far och mor. Jag går och gissar mig till vilka som är mina föräldrar. Jag vet inte var jag kommer ifrån. Men är det inte likadant med alla människor, när det kommer till kritan? Man vet inte var man kommer ifrån och man vet inte vart man går.

OSKAR (*otåligt*). De flesta människor vet ju vilka deras föräldrar är. Du är ett av undantagsfallen.

ERLAND. Ja, är jag det? I grunden, menar jag. Innerst inne. Vi vandrar alla omkring i en dimma. Vi är alla gåtor. Ta det allra minsta lilla kryp till exempel!

Här avbryter Oskar och påpekar att det egentligen inte är så svårt för en adopterad att ta reda på vilka föräldrarna är, men Erland har nu plötsligt tappat intresset. Oskar tittar otåligt på klockan:

OSKAR. Du får försöka precisera vad det är du hoppades på, när du ringde upp mig.

ERLAND. Jag hade hoppats att farbror skulle tro på mig. Men nu förstår jag att jag misstagit mig. Annars har jag...

OSKAR. Vad är det du har?

ERLAND (*öppnar sin portfölj, som han rotar i*). Jag har några papper... (*Ler.*) Jag har så mycket grejor i den här portföljen, lite underkläder och rakdon och sånt. Och så papper... Jo, här har jag. (*Tar upp en bunt maskinskrivna sidor.*) På Psykiatriskan skrev jag ner mitt livs historia för att förklara, hur det hade kommit sig och varför jag har blivit som jag är. Och vad jag vill med mitt liv... med mitt planlösa liv. Jag trodde kanske att farbror ville titta på de där papperna.

OSKAR (*tar papperen*). Sätt dig ner.

(*Erland sätter sig, medan Oskar bläddrar i papperna.*)

OSKAR. Ja, det är mycket det här! Det hinner jag inte gå igenom nu. Men låt mig tänka ett ögonblick. (*Lägger papperen ifrån sig få bordet.*) Låt oss utgå

ifrån att jag tror på dig. Eller kanske rättare: låt oss utgå ifrån att jag förstår dig eller i varje fall gör mitt bästa för att förstå dig. Låt oss säga att din belägenhet och dina svårigheter gör mig ont. Men jag har ju bara hört din syn på saken. Eller läst den, när jag nu har hunnit gå igenom de här handlingarna.

ERLAND (häftigt). Det är sanning vartenda ord jag skrivit.

OSKAR. Det bestrider jag inte. Men jag kan inte heller bekräfta det. Det finns någonting som heter att man måste höra också motparten.

ERLAND (med stigande häftighet). Det vill jag inte. Det går jag inte med på. I så fall är det ingen mening med att jag kom och besvärade farbror.

OSKAR. Är du inte väl kategorisk i dina villkor, min gosse? (Det knackar på dörren.) Ett ögonblick!

I fortsättningen visar det sig att Erland inte har någonstans att bo och att han den senaste tiden har sovit utomhus. Samtalet avslutas så småningom med att Oskar ger Erland lite pengar och ber honom att komma på middag på onsdag.

Oskars och Annas son Håkan påverkar egentligen hela händelseutvecklingen, trots att han aldrig själv dyker upp på scenen! I själva verket är det ingen som vet var han finns eller ens om han ännu lever.

Erland väcker de såriga minnena av Håkan till liv, och det som händer i fortsättningen är att familjen sluter honom till sig som en sorts ersättning – och väl också som en omedveten botgöring. Erland får överta Håkans rum, ja han får till och med ta över hans pyjamas, och under sommaren får han följa med till familjens sommarställe i skärgården. Erland är snäll och artig men uppfattas fortfarande som väldigt egen. Han håller sig ganska mycket för sig själv, men däremellan hjälper han Anna en hel del med hushållet.

Eftersom Erland inte tycks intresserad av att träffa öns ungdomar och gå på dans, utan håller sig hemma och dessutom hjälper till i hushållet, börjar det gå rykten på ön att han har ett förhållande med Anna. Inom familjen undrar man i stället vid ett tillfälle om han möjligen kan vara homosexuell, men i själva verket tycks han vara olyckligt förälskad i dottern Kerstin.

När Oskar börjar antyda att varje människa borde göra skäl för sig börjar Erland dra öronen åt sig. Dessutom känner han sig komprometterad när det visar sig att han känner Adél – skärgårdsflickan som ”gör Kungsgatan by night”!

Erland packar därför sin portfölj och ger sig av. Men mot slutet har Kerstin, och därmed också publiken, fått veta att Erland skriver poesi, och i slutscenen kommer förläggaren in med bekräftelsen att dikterna blivit antagna för publicering. Den förmodade galningen har visat sig vara ett möjligt geni!

Pjäsen har därmed fått en mindre fängslande upplösning menade Lennart Josephson i sin recension (se ovan s. 13). Men för Hellström var säkert det centrala just diktarkallets utanförskap parad med längtan efter bekräftelse. Därmed är vi inne på förhållandet mellan karaktären Erland och Hellström själv.

Klara avvikelser finns mellan den fiktiva karaktären och dess författare, men det finns också uppenbara paralleller. De är exempelvis i samma känsliga ålder när modern dör, och i bägge fallen tycks fadern ha tagit dödsfallet mycket hårt. Hellström har visserligen inte skrivit mycket om sin mor, men allt talar för att han – liksom Erland i dramat – var ”mycket fäst vid sin mor”.

Erlands far gifter om sig inom ett år och sonen vantrivs allt mer i hemmet. Det är därför han kan beskriva sommaren hos tant Anna och farbror Oskar som den sista lyckliga sommaren i sitt liv, trots att hans mor då nyligen hade dött.

Hellströms egen far gifte visserligen aldrig om sig (det framgår av sena brev till sonen Gustaf att han höll hustruns minne i helgd), men Hellström själv tycks minnas situationen efter moderns död så att hemmet kommit att förödas känslomässigt och relationsmässigt. I ett brev till Ellen Key i februari 1910 skriver han att han ”ej känt hvad ett hem vill säga sedan min mor dog i midten av nittioåret”.

Erland har brutit med sin familj innan pjäsen börjar och det hade Hellström också gjort i unga år, senast när han var 24 år. Detta skapade en känsla av övergivenhet som uppenbarligen pinade honom.² Dessutom skuldbelade han sig själv i svarta stunder för ”allt fult och lågt jag gjort”.³

Erland söker sig en ny familj men framför allt söker han bekräftelse, dvs. att någon ska tro på honom som människa, trots att han inte kan foga sig i det borgerliga samhällets krav på lyckade studier och ett stabilt borgerligt yrke. Är inte en konstnär lika mycket värd? I pjäsen får Erland en första bekräftelse av förläggaren, och detta öppnar slutligen för en omvärdering också hos den nyvunna familjen.

Hellström har skrivit många självutlämnande porträtt, men möjligen är karaktären Erland den enda av alla dessa som verkligen får de närmastes bekräftelse på sitt värde som människa och konstnär. Själv tycks Hellström aldrig ha känt att han fullt ut fått en sådan bekräftelse av sina närmaste.

Lennart Leopold

---

² Se Bengt Tomson, *Gustaf Hellström och hans väg till Snörmakare Lekholm får en idé*, s. 227f, där breven till Ellen Key citeras.

³ Gustaf Hellström i brev till Ulla Bjerne i juli 1914. Citerat efter Bengt Tomson, s. 105.

Gustaf Hellström-sällskapets verksamhetsberättelse för år 2006

Styrelse

Styrelsens sammansättning har varit följande:

Sverker Oredsson   ordförande

Eva Ström   vice ordförande

Bo Book   kassör

Anders Bojs   sekreterare

Christian Bondeson, Mona Haglund, Lennart Leopold samt Ingemar Ottosson har varit ledamöter.

Styrelsen har under verksamhetsåret hållit tre protokollförda sammanträden.

Revisorer och valberedning

Revisorer har varit Ulla Mårtensson och Elsa Christersson. Valberedning har varit Roland Persson, sammankallande, och Lars-Åke von Vultée.

Medlemmar och medlemsavgifter

Årsavgiften är 100 kronor för medlem och 50 kronor för familjemedlem.

Årsavgiften för juridisk person är 1000 kronor. Ständigt medlemskap kan lösas för 2000 kr (gäller ej för juridisk person).

Vid årets slut hade 65 medlemmar betalat sin årsavgift.

Ekonomi

Inkomsterna för 2006 har uppgått till 7.742 kronor, varav 7.742 kronor utgör medlemsavgifter.

Utgifterna för år 2006 har uppgått till 15.889 kronor. Den utgående balansen uppgår till 7.442 kronor. Sällskapets huvudsponsor, Kristianstads Sparbank, har stöttat sällskapet med 5000 kronor och för detta framförs ett stort tack.

För en utförligare ekonomisk redovisning hänvisas till bilaga.

Medlemsblad, mötesverksamhet och informationsverksamhet

Medlemsblad 1:2006 var bl. a. inriktat på Gustaf Hellström och Maria von Platen, kvinnan som betydde mycket för flera svenska författare, förutom Hellström även Hjalmar Söderberg, Henning von Melsted och John Landqvist. Detta var också ämnet för redaktör Kurt Mälarstedts föredrag vid sällskapets årsmöte den

13 maj i Torsebro. Kurt Mälarstedt hade dessförinnan utkommit med boken "Ett liv – om Maria von Platen – på egna villkor".

Medlemsblad 2:2006 var koncentrerat på Gustaf Hellströms verksamhet och anknytning till Amerika. Detta var också ämnet för professor Ivo Holmqvists föredrag vid höstsammankomsten den 15 oktober.

Övriga aktiviteter

Vid Kristianstads Bokfestival den 2 september hade sällskapet ett bokbord. Sällskapet är också med i DELS, De litterära sällskapens samarbetsorganisation.

Under året har Anders Bojs och Hans Holmberg liksom tidigare år genomfört ett par litterära vandringar i spåren av "Hellström och Böök".

Styrelsen

Hellström-Nytt...

Årsmötet 2007

Då felaktig månad tyvärr smugit sig in i förra medlemsbladets blänkare om årsmötet ombedes läsaren att observera att mötet äger rum klockan 16.00 söndagen den 22 **april**. Platsen är som vanligt Gustaf Hellström-rummet på Kristianstads stadsbibliotek. För information om föredraget hänvisas till rubriken "Information" på främre pärmens insida. Styrelsens årsberättelse återfinns på sidorna 22-23.

Kommande medlemsblad

I januari i år var det 100 år sedan Gustaf Hellström flyttade till London och blev *Dagens Nyheter*s utrikeskorrespondent. Några månader senare kunde han notera sitt första genombrott hos kritiken hemma i Sverige med novellboken *Kaos. En trilogi*. Dessa betydelsefulla tilldragelser uppmärksammas i nästa medlemsblad.

Texter, tips eller synpunkter kring ovanstående eller annat som har med Hellström att göra är alltid välkomna!

Höstmötet 2007

Höstens möte ägnas "Liberalen Gustaf Hellström", och som sig bör är det Sverker Oredsson som tar sig an detta spännande ämne. Mötet hålls i Gustaf Hellström-rummet söndagen den 14 oktober, klockan 16.00.

Red.

Att värna om bygden.

Att värna om bygden och dess invånare är alltsedan 1826 en av våra grundtankar. Därför stöder vi såväl idrott som kultur, näringsliv, samhälle och ideell verksamhet i Östra Göinge och Kristianstads kommuner.

**Kristianstads
Sparbank**

Gustaf Hellström-sällskapet är ett ideologiskt fristående sällskap, som verkar för att lyfta fram Gustaf Hellströms litterära författarskap och journalistik. Sällskapet har sitt säte i Kristianstad.

Adress: c/o Stadsbiblioteket, Föreningsgatan 4, 291 32 Kristianstad.

Styrelse: Sverker Oredsson, ordförande, Eva Ström, vice ordförande, Bo Book, kassör, Anders Bojs, sekreterare, Christian Bondeson, Mona Haglund, Lennart Leopold och Ingemar Ottosson, ledamöter.

Hedersmedlem: Hans Holmberg

Medlemsblad: Lennart Leopold, redaktör.

Hemsida: Lennart Leopold, web-redaktör.

Medlemsavgift: 100 kronor för enskild medlem, 150 kronor för familj och 1000 kronor för juridisk person. Engångsavgift för ständigt medlemskap är 2000 kronor (gäller ej juridisk person). Bankgiro 5584-8147.

Sponsor: Kristianstads Sparbank